

Bolognaproces

STANDPUNT

Vlaamse Vereniging
van *Studenten*

Standpunt van de **Vlaamse Vereniging van Studenten** over **Bolognaproces**, op vraag van het **bureau**.

Uitgebracht in **Brussel** door het **bureau** op **2 november 2017** met **eenparigheid van stemmen** en goedgekeurd door de **algemene vergadering** op **21 november 2017**. Geldig tot en met 31 juli 2021.

Vorbereiding: onder leiding van rapporteur **Lorenzo Ego**.

Dossierbeheerder(s): **Liesbeth Maene**

Contactpersonen: **Lorenzo Ego, Liesbeth Maene, Frédéric Piccavet**.

Bolognaproces

KORTE INHOUD

Binnen het Bolognaproces werden reeds grote stappen gezet sinds 1998. In dit standpunt bespreekt VVS waar het bijkomende inspanningen verwacht.

VVS vraagt:

- ✓ VVS verwacht nog steeds bijkomende inspanningen binnen het gebied EVC/EVK wat de aansluiting met het hoger onderwijs betreft. Hierbij winnen niet-formele educatie en informeel leren aan belang.
- ✓ VVS waarschuwt voor de onderfinanciering van het hoger onderwijs en de hierbij gepaard gaande penalisering van langer studerende studenten. VVS vraagt dan ook een herinvestering in het hoger onderwijs.
- ✓ VVS vraagt betaalbare mobiliteit en kwalitatieve studentenhuisvesting.
- ✓ VVS bespreekt ook de nood aan een goede vertegenwoordiging van de maatschappij in ons hoger onderwijs en pleit daarom voor goede datacollectie om de bestaande drempels voor ondervertegenwoordigde groepen op te sporen en aan te pakken.
- ✓ VVS wilt ook enkele voorstellen doen om internationale mobiliteit, voornamelijk het financiële luik ervan, op meer efficiënte en effectieve manier te organiseren.
- ✓ VVS gaat tot slot in op de toekomst van het verdere Bolognaproces en vraagt een heropleving van het proces om het proces op twee snelheden meer parallel te laten sporen.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1. Geschiedenis	4
1.2. Implementatie in Vlaanderen tot nu toe	4
2. Inhoudelijke thema's	5
2.1. Studentenparticipatie.....	6
2.2. Sociale dimensie	7
2.2.1. Discriminatie en datacollectie	7
2.2.2. Ondersteunende diensten.....	8
2.3. Erkenning.....	9
2.4. Mobiliteit (en internationalisering)	10
3. De toekomst van het Bolognaproces	11
3.1. Structurele hervormingen	12
3.2. Centrale doelstellingen	12
3.2.1. Kwalificatieraamwerk	12
3.2.2. Leeruitkomsten	13
4. Conclusie	14

1. Inleiding

1.1. Geschiedenis

In 1998 tekenden Frankrijk, Italië, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk de Sorbonne-verklaring in Parijs, waarin ze besloten om samen te werken voor hoger onderwijs. In juni 1999 verzamelden in Bologna de onderwijsvertegenwoordigers van 29 landen om deze samenwerking uit te breiden. De Bologna-verklaring die er werd ondertekend, dringt aan op de ontwikkeling van een Europese onderwijsruimte (European Higher Education Area). Ze noemden het document: "Joint declaration on harmonization of the architecture of the European higher education system". De Europese onderwijsruimte zou een tegengewicht moeten vormen voor de 40-jarige ontwikkelingen van de economische, commerciële en financiële markten van de Europese Unie. Het doel van het Bolognaproces is dan ook de eenmaking van het Europese Hoger Onderwijs, om o.a. de mobiliteit van studenten en het werkveld te vergemakkelijken. Enkele van de doelen van het proces zijn eenvoudig leesbare en vergelijkbare diploma's, een twee- cycli-systeem, een systeem van studiepunten en Europese samenwerking op vlak van kwaliteitszorg. Een andere actielijn over de sociale dimensie van hoger onderwijs werd later toegevoegd op aandringen van de studenten. De ministers stelden dat het hoger onderwijs de diversiteit in de samenleving moet 'reflecteren'.

Verder spraken de ministers af om tweejaarlijks samen te komen om hun vorderingen te bespreken. Ministeriële conferenties werden gehouden in respectievelijk Praag (2001), Berlijn (2003), Bergen (2005), Londen (2007), Leuven/Louvain-la-Neuve (2009), Budapest/Wenen (2010), Boekarest (2012) en Yerevan (2015). Telkens werden ook nieuwe landen verwelkomd. Ondertussen maken al 48 leden deel uit van het Bolognaproces. De volgende conferentie zal plaatsvinden in Parijs in mei 2018.

1.2. Implementatie in Vlaanderen tot nu toe

In Vlaanderen leidde het Bolognaproces tot een heel pak nieuwe decreten. Zo werden de ministeriële verklaringen over studentenparticipatie aangegrepen om eindelijk een uniform decretaal kader in te voeren voor studentenraden. Daarnaast werden ook belangrijke stappen gezet in het versterken van de onderwijsdemocratisering. Toch zijn er ook in Vlaanderen nog heel wat kansen te rapen. Zo bracht de hervorming naar een bachelor-masterstructuur een eengemaakte Vlaamse hoger onderwijsruimte met nieuwe bruggen en schakels tussen de verschillende opleidingstypes. Het is belangrijk dat blijvend ingezet wordt op transparante communicatie over deze mogelijkheden.

De flexibilisering is een belangrijke verwezenlijking omdat het de toegang tot hoger onderwijs meer toegankelijk heeft gemaakt en nieuwe doelgroepen aantrekt. VVS wil echter nog aandacht vragen voor de verdere uitwerking van het systeem van eerder

verworven competenties en eerder verworven kwalificaties (EVC/EVK). Dit wordt immers nog steeds door weinig studenten gebruikt en kan nog veel meer een democratiseringsinstrument worden.

Daarnaast wordt na de verhoging van het studiegeld in 2014 en de onderfinanciering van het hoger onderwijs van de voorbije jaren steeds meer de nadruk gelegd op studierendement en de tijd die studenten doen over het behalen van hun diploma. Hoewel onderzoek van de OESO uitwijst dat de Vlaamse studenten een zeer korte afstudeertijd hebben¹, wordt steeds vaker aangeklaagd dat studenten die langer dan de modaal tijd studeren over hun diploma hun omgeving en de maatschappij veel middelen kosten. Daarom wordt recent meer ingezet op begeleiding en heroriënteringstrajecten. Op deze positieve en constructieve maatregelen wil VVS graag mee inzetten, maar VVS wil waarschuwen voor maatregelen waarbij studenten onvoldoende kansen krijgen of waarbij de drempel tot studeren opnieuw zeer hoog wordt gelegd, wat afschrikwekkend werkt.

VVS bespreekt in dit standpunt enkele specifieke actiepunten van het Bologna proces en kijkt daarbij ter voorbereiding van de volgende conferentie welke stappen dringend gezet moeten worden naar 2020 toe. VVS zal deze punten ook voorbereiden ter input van de Bologna Follow Up Group (BFUG), waarbinnen de belangen van de Europese studenten vertegenwoordigd worden door de European Students' Union (ESU). VVS maakt deel uit van ESU en zal bij de voorbereiding onderstaande prioriteiten bespreken. Eerst komt studentenparticipatie als thema aan bod. Dit is immers de kern van studentenvertegenwoordiging, zowel regionaal, nationaal als internationaal en hoort dan ook centraal te staan. Vervolgens gaan we in op enkele inhoudelijke onderwerpen waar het Bolognaproces de voorbije jaren bij stilstand. Daarna gaan we dieper in op de toekomst van het Bolognaproces en tot slot formuleren we enkele concrete actiepunten waar wij in de aanloop van de volgende ministeriële conferentie op zullen werken.

2. Inhoudelijke thema's

Doorheen de jaren van het Bologna-proces werden verschillende inhoudelijke thema's en onderwerpen naar voren geschoven als aspecten van de Europese Hoger Onderwijsruimte waar verbetering in mogelijk was. Zowel op de ministeriële conferenties als door bijvoorbeeld de studentengeleding ESU werd op deze verschillende thema's gefocust. We bespreken als Vlaamse studentenkoepel hieronder de sociale dimensie, specifiek de

¹ [https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EDIF_23%20eng%20\(2014\)EN.pdf](https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EDIF_23%20eng%20(2014)EN.pdf)

aspecten rond discriminatie en datacollectie, de ondersteunende diensten, de erkenning van competenties en kwalificaties en internationale mobiliteit.

2.1. Studentenparticipatie

Studentenparticipatie draait om de betrokkenheid van studenten op alle bestuursniveaus. Dit houdt in dat studenten op hun opleidingsniveau mee beslissingen kunnen maken, maar ook op het niveau van de instelling, op Vlaams en op Europees niveau. Uit het onderzoek van ESU bleek dat de participatie bij de individuele leden van ESU de laatste jaren gestegen is door het invoeren van regelgeving errond, maar dat er nog steeds veel drempels bestaan². Deze drempels zorgen ervoor dat studenten niet kunnen participeren of hun participatie moeten beperken. ESU geeft aan dat het Bolognaproces in de meeste landen niet gezorgd heeft voor een verbetering van studentenparticipatie of de regelgeving errond. In Vlaanderen was dit wel het geval, mede op aansturen van de ministeriële conferenties werd in december 2004 het aanvullingsdecreet van kracht. Hiermee werd de participatie van studenten en scholieren binnen de Vlaamse Onderwijsraad verankerd. Dit decreet werd later ook het participatiedecreet genoemd. Sinds academiejaar 2014-2015 moet elke instelling hoger onderwijs in Vlaanderen daarenboven beschikken over een studentenvertegenwoordigersstatuut door het invoeren van art. II.344 in de codex hoger onderwijs.

Desondanks dit wetgevend kader ervaren studentenvertegenwoordigers in Vlaanderen een groot tekort aan vertegenwoordigers. Te weinig studenten kunnen in Vlaanderen de combinatie maken om hun medestudenten op een goede manier te vertegenwoordigen en tegelijk hun studies voldoende aandacht te geven. De dossiers en de daarmee gerelateerde gevraagde inzet worden ook groter en complexer. De Vlaamse Onderwijsraad schreef een advies om studentenparticipatie te stimuleren³. In dat advies ging de VLOR ook in op eigen onderzoek waaruit bleek dat zowel aan een hogeschool als aan een universiteit in Vlaanderen studenten onvoldoende geïnformeerd zijn over studentenvertegenwoordiging, de raden ook onvoldoende gediversifieerd zijn en de studenten ook nog steeds geen volledig gelijkwaardige positie hebben tegenover de andere stakeholders.

Eén van de oplossingen die zowel de Vlaamse Onderwijsraad als ESU aanreiken, is informering en vorming van studenten. Het organiseren van introducties en opleidingen voor studentenvertegenwoordigers in de beslissingsstructuren van de instellingen, aangevuld met continue steun kunnen studentenparticipatie heel erg versterken. Door de korte periode die studenten doorbrengen aan hun instelling hoger onderwijs, is immers ook een gebrek aan continuïteit van kennis een groot probleem. Het advies van de VLOR

² <https://bwse2015.esu-online.org/Student+Participation>

³ <http://www.vlor.be/advies/advies-over-het-stimuleren-van-studentenparticipatie>

geeft hierover aan dat onafhankelijke begeleiding (zoals in de vorm van een participatiecoach) hierbij heel erg kan helpen. Ook ESU onderschrijft de boodschap dat zowel de nationale (of regionale) raden als de instellingen bij kwalitatieve informering en ondersteuning van de vertegenwoordigers een rol te spelen hebben.

2.2. Sociale dimensie

2.2.1. Discriminatie en datacollectie

De sociale dimensie van het Bolognaproces focust van in het begin op de omstandigheden van studenten tijdens hun studies en de periode voor ze hun studies starten⁴. Deze dimensie draait sinds 2007 om het doel dat de studentenpopulatie een spiegel wordt van de maatschappij. De actielijn wordt beschreven als zijnde niet enkel een voordeel voor individuele studenten, maar ook de maatschappij in zijn geheel. Het bereidt studenten van verschillende achtergronden voorbereidt voor actief burgerschap terwijl ze de competenties en vaardigheden opdoen voor hun toekomstige levens, wat ook sociale mobiliteit mogelijk maakt⁵. ESU geeft verder aan in hun voorbereiding uit 2015 dat het bestrijden van discriminatie vandaag vaak geen nationale (of regionale) doelen heeft, en vaak een zaak is voor elke instelling apart. Dit zorgt voor een enorme diversiteit aan maatregelen én resultaten. Uit het onderzoek van ESU bleek bijvoorbeeld dat in bijna elk land wel maatregelen bestaan ter bescherming van studenten met een functiebeperking, maar daarentegen oudere studenten (boven 25) slechts in zeven landen beschermd worden. Ook studenten met een migratieachtergrond en studenten met kinderen of andere afhankelijke personen worden niet consequent beschermd. Ook genderdiscriminatie en discriminatie op basis van religie werd slechts in 11, respectievelijk 12 landen met behulp van regelgeving tegengegaan in 2015.

Als VVS willen we graag de focus leggen op de bestaande drempels voor ondervertegenwoordigde groepen zoals ze hierboven vernoemd worden en de datacollectie die cruciaal is om evoluties binnen dit beleidsdomein op te volgen. ESU geeft aan in haar analyse dat in een groot aantal landen onvoldoende ingezet wordt op het verzamelen van data van ondervertegenwoordigde groepen. In Vlaanderen zijn op dit vlak de voorbije jaren belangrijke stappen gezet. Met steun van de Vlaamse Onderwijsraad spraken de Vlaamse Interuniversitaire Raad en de Vlaamse Hogescholenraad een definitie kader af en werden afspraken gemaakt om op korte termijn te starten met dataverzameling van ondervertegenwoordigde groepen over de instellingen heen. VVS was ook betrokken bij het opstellen van deze definities en hield hierbij ook steeds de privacy van de studenten in het oog. Zo is het doel van de datacollectie en analyse ervan om aan de slag te gaan met

⁴ <https://bwse2015.esu-online.org/Social+Dimension>

⁵ Ibid.

geaggregeerde data om beleidsaanbevelingen te kunnen doen om ons hoger onderwijs meer inclusief te maken voor ondervertegenwoordigde groepen. De instellingen nemen hiermee dus een belangrijke stap naar het opvolgen van beleid voor ondervertegenwoordigde groepen.

Daarnaast wil VVS vragen dat er in de context van sociale aanspreekpunten en de sociale dimensie meer ingezet wordt op sensibilisering van sociaal welzijn en psychosociale problematieken. Op dit moment lopen aan verschillende instellingen reeds projecten om dit aan te pakken, maar het blijft een kwestie waar zeer veel stigma aan kleeft. Bovendien werken de huidige betrokken diensten vaak eerder traag, soms is er geen korte termijn contactpunt en ook anonimiteit is voor de studenten van groot belang. Zij functioneren immers bij een geval van discriminatie nog steeds in de omgeving van de persoon die de discriminatie heeft gepleegd. Dit zorgt voor een zeer kwetsbare situatie.

Er is voldoende draagvlak nodig binnen de instellingen om een sterk opvangnet te voorzien, enerzijds om om te gaan met specifieke situaties van discriminatie, anderzijds om alle studenten goed psychosociaal te begeleiden. VVS pleit ervoor dat hier wordt op ingezet door alle Vlaamse instellingen en vraagt aan de Vlaamse overheid hier voldoende in te investeren. De studenten en studentenvertegenwoordigers zelf worden hier ook zeker graag bij betrokken, in samenwerking met de instellingen zelf.

2.2.2. Ondersteunende diensten

Dit deel behelst voor de European Student Union het ondersteunend netwerk voor studenten in brede zin. Hieronder hoort o.a. het financiële opvangnet voor studenten met beperkte financiële middelen, maar ook studentenhuisvesting, mobiliteit, studentenrestaurants enz. Dit omvat dus de verschillende manieren waarop het academisch traject ondersteund kan worden doorheen de studies. Uiteraard verschillen de omstandigheden in de verschillende Europese lidstaten grondig op dit vlak. Diensten die door verschillende landen als problematisch werden omschreven waren o.a. studentenhuisvesting, psychologische ondersteuning, loopbaanbegeleiding en gezondheidsdiensten.

VVS schreef de laatste academiejaren standpunten over enkele van deze aspecten. Wat mobiliteit betreft, pleit VVS ondanks de huidige besparingscontext voor een investering, in het bijzonder voor pendelstudenten⁶. Eén van de kwesties die vandaag de dag voor een belangrijke discriminatie zorgen; is het feit dat je voor voordeeltarieven als student meestal jonger dan 26 jaar moet zijn. Door de flexibilisering en het aanmoedigen van de overheid tot levenslang leren, is dit leeftijds criterium echter niet langer relevant en dus de

⁶ <https://www.vvs.ac/standpunt-mobiliteit-20-04-2017>

facto discriminerend. VVS pleit dus sterk voor een democratisch en toegankelijk openbaar vervoer. Daarnaast is ook studentenhuisvesting van groot belang in Vlaanderen en Brussel. In samenwerking met de Franstalige studentenradenkoepel, la Fédération des Etudiants Francophones, lijsten we de voornaamste aandachtspunten op om betaalbare en kwalitatieve studentenhuisvesting te garanderen aan elke student, onafhankelijk van de regio in België⁷.

2.3. Erkenning

VVS moedigt sterk aan dat vanuit het hoger onderwijsveld en in samenwerking met de studenten verder gewerkt wordt aan het formeel erkennen van niet-formele educatie en informeel leren. Deze vormen van leren hebben immers een enorme meerwaarde als aanvulling op formeel leren aan de hogeschool of universiteit. Hierbij houdt niet-formeel leren activiteiten in die niet omschreven worden als leren maar wel een belangrijke leercomponent inhouden. Bij informeel leren treedt het leren eigenlijk op als onbedoeld neveneffect, het leren gebeurt dus niet bewust maar wel spontaan.

Het erkennen van Eerder Verworven Competenties (EVC) geeft iemand de mogelijkheid om zijn/haar opgebouwde kennis, kunnen en attitudes te laten valoriseren, onafhankelijk van de context waarin de student deze kennis, vaardigheden en attitudes verwierf. Mensen verwerven immers ook competenties buiten de hogeschool of universiteit, bijvoorbeeld via hun (eerder) beroep, vrijwilligerswerk, mantelzorg of studentenvertegenwoordiging en het verenigingsleven. Om deze competenties op erkende wijze in te zetten in de professionele wereld is het nodig deze competenties eerst te herkennen en benoemen⁸. Het herkennen van competenties is dus vooral gericht op bewustmaking, de erkenning op het nagaan en beoordelen van een competentie. In het advies van de VLOR over eerder verworven competenties wordt aangegeven dat de erkenning én herkenning van deze competenties enerzijds leiden tot een valorisatie in opleidingen en op de arbeidsmarkt maar dat anderzijds ook de versterking van het zelfbeeld niet onderschat mag worden⁹. VVS wil ervoor pleiten dat die erkenning en herkenning (ook wanneer ze niet onmiddellijk bedoeld is voor inzet binnen een opleiding of loopbaan) internationaal goed uitgewerkt wordt. Voor de herkenning van competenties wordt vandaag al veel gewerkt met badge- en portfoliosystemen, het is interessant deze verder te gaan uitwerken en de good practices samen te brengen. Eén voorbeeld hiervan is OSCAR, een portfolio-instrument inzetbaar in het brede sociaal-culturele veld, waarmee competenties online toegewezen worden door

⁷ <https://www.vvs.ac/standpunt-studentenhuisvesting-fef-vvs>

⁸ https://ambrassade.be/sites/default/files/pagina/competenties_herkennen_doe_je_zo_handleiding_voor_organisaties.pdf

⁹ <http://www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/ar-ar-adv-1516-006.pdf>

organisaties. Het overzicht van de competenties opgedaan in verschillende organisaties is dan online te bekijken en in te zetten¹⁰.

De competenties van de persoon worden op dit moment in Vlaanderen beoordeeld aan de hand van een vastgelegde norm en worden aan de hand van een assessment ten opzichte van het Vlaams kwalificatiekader getoetst. Die competenties zijn misschien gelijk aan bepaalde competenties van een bachelor- of masteropleiding. In dat geval kunnen ze als eerder verworven competenties erkend worden en leiden tot vrijstellingen voor deze delen van de opleiding. Dit systeem moet ook over de landen van het Bolognaproces heen mogelijk worden, en VVS werkt hier als studentenvertegenwoordigende koepel van Vlaanderen graag aan mee.

2.4. Mobiliteit (en internationalisering)

Uit verschillende analyses en de evolutie van de cijfers van de overheid blijkt dat studenten uit ondervertegenwoordigde groepen veel minder vaak een internationale ervaring opdoen als andere studenten. In het actieplan Brains on The Move uit 2013 legde de Vlaamse overheid haar eigen doelstelling van internationale mobiliteit in het algemeen met 33% een pak hoger dan het streefcijfer van Europa2020 van 20% (zo bepaald in de verklaring van Leuven in 2009). Hierbij is het wel belangrijk op te merken dat de Vlaamse overheid een minimumcriterium van 10 credits handhaaft voor internationale mobiliteit¹¹, terwijl het criterium op Europees niveau 15 credits is. Daarbovenop stelde de Vlaamse overheid zichzelf ook de doelstelling dat 33% van de studenten die de grens over trekken, studenten uit ondervertegenwoordigde groepen moeten zijn. Daar werden toen de volgende groepen onder genoemd: studenten met een functiebeperking, beursstudenten, zij-instromers, werkstudenten en studenten uit cultureel-etnische minderheden met een migratieachtergrond¹².

Op drie academiejaren afstand van 2020 blijkt dat nog steeds een heel klein percentage studenten met een functiebeperking een internationale ervaring opdoet (minder dan 1% volgens de definitie van studenten met een functiebeperking die een tegemoetkoming vragen voor bijzondere middelen en daar met een factuur een tegemoetkoming voor vragen)¹³. Daarnaast blijken ook nog steeds minder beursstudenten deel te nemen aan het Erasmus+-programma. De huidige regering definieert de groep ondervertegenwoordigde

¹⁰ <https://www.oscaronline.be/welkom/index.php>

¹¹ <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/brains-on-the-move-actieplan-mobiliteit-2013>

¹² <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/brains-on-the-move-actieplan-mobiliteit-2013>

¹³ <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1190517/verslag/1192512>

groepen ook anders; hier horen naast studenten met een functiebeperking en beursstudenten alleen nog werkstudenten onder¹⁴. VVS maakt daarom een prioriteit van de ondersteuning en toegankelijkheid van internationale mobiliteit voor alle ondervertegenwoordigde groepen. Naast de huidige ondersteuningsmaatregelen voor deze studenten die variëren van gerichte promotie, specifieke beurzensystemen en een minimum bestedingspercentage binnen de generieke beurzen, wil VVS ook voorstellen om de algemene beursverdeling anders in te delen. We vragen dat de huidige verdeling tussen het vaste en variabele deel van het beurzensysteem heronderzocht en heringedeeld wordt. Vandaag is de regelgeving over het vaste financieringsdeel vanuit Europa hoog bepaald, zodat de nationale overheden en agentschappen zoals EPOS in Vlaanderen slechts beperkte manoeuvreerruimte hebben. Wij vragen dat het variabele deel groter wordt ten opzichte van het vaste deel, zodat op meer kosteneffectieve manier ondersteuning geboden kan worden aan elke student.

Een tweede punt draait om de huidige opbouw van het Europese kwalificatiesysteem dat de hoogte van de beurzen bepaalt op basis van landencategorieën. We willen de Europese Commissie graag vragen om een vernieuwde economische analyse van het benodigde beursbudget voor studenten die deelnemen aan het Erasmus+-programma. We vragen een transparante analyse met duidelijke indicatoren om na te gaan of de huidige drie categorieën nog voldoen. De achtergrond en wetenschappelijke basis voor de bestaande verdeling is niet publiek gemaakt, waardoor deze bedragen vandaag de dag vaak bekritiseerd worden door studenten. Indien de huidige verdeling van categorieën niet langer voldoet, vragen we een meer realistische verdeling van de landen op te maken zodat studenten kunnen meedraaien in de economie van de ontvangende landen.

3. De toekomst van het Bolognaproces

Als studentenkoepel merken we dat het Bolognaproces nieuwe energie nodig heeft. Er is een heropleving nodig op internationaal en nationaal niveau zodat de aangegane uitdagingen continu en op kwalitatieve manier verder worden aangepakt. Een manier om dit te doen is inzetten op communicatie en aangeven welke landen hard inzetten op internationalisering en het Bolognaproces, en bij welke landen nog een inspanning nodig is. Ook het VLOR advies gaf al aan dat het positief is de landen uit de achterhoede te laten begeleiden door experts. VLOR vraagt de Vlaamse Overheid dan ook om hiervoor experts uit Vlaanderen voor ter beschikking te stellen. We willen als Vlaamse Vereniging van Studenten wel aangeven dat de autonomie van de instellingen op nationaal niveau ook van belang is hierbij en een mogelijke drempel zal vormen om deze strategie toe te passen.

¹⁴<https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1190517/verslag/1192512>

Wel denken we dat communicatie over het proces bij elke doelgroep kan helpen om meer engagement en interesse te genereren. Het duidelijker communiceren over de resultaten van het Bolognaproces tot dusver kan ook de interesse en bekendheid sterk vergroten.

Daarnaast kan ook gekeken worden naar het uitreiken van een kwaliteitslabel maar er bestaat twijfel over de slaagkansen van deze strategie.

3.1. Structurele hervormingen

Voor ESU draaien de structurele hervormingen van het Bolognaproces onder andere over het kwalificatieraamwerk, ECTS-studiefiches (European Credit Transfer System) en drie-cycli systeem. Deze drie hangen ook sterk samen; zonder een goede implementatie van een vergelijkbaar ECTS-systeem kan een duidelijk drie-cyclisysteem niet georganiseerd worden en zonder dat cycli-systeem kunnen opleidingen niet juist gerefereerd worden binnen het kwalificatiesysteem. Het doel van het ECTS- studiepunten systeem is dat voor elk opleidingsonderdeel een vergelijkbare koppeling gemaakt moet kunnen worden tussen de leeruitkomsten, werkdruk en de ECTS- studiepunten. In Vlaanderen bestaan er volgens het onderzoek van ESU nog steeds instellingen waar de koppeling van de studiepunten nog niet 100% gemaakt is met de leeruitkomsten. Het blijft uiteraard zeer belangrijk om deze evolutie goed te monitoren, al merken we op dat deze in Vlaanderen wel voor het grootste deel is afgelegd. Het drie-cyclisysteem draait rond een eerste cyclus van 180-240 studiepunten waarmee je een bachelor behaalt, een tweede cyclus van 90-120 studiepunten waarmee je een master behaalt en een derde cyclus voor wie doctoreert (geen specifiek aantal studiepunten).

We willen hier wel benadrukken dat deze hervormingen zich op twee snelheden afspelen binnen Europa. Het lijkt ons dus van groot belang een kwalitatief onderzoek te voeren naar de stand van zaken in alle landen die zich geëngageerd hebben binnen het Bolognaproces. Daarnaast is het ook cruciaal dat meer informatie over de BFUG-groups wordt doorgestroomd naar het nationale niveau. Het is op dit moment onduidelijk wat er gebeurt met feedback op het proces die doorgestroomd wordt op nationaal niveau.

3.2. Centrale doelstellingen

3.2.1. Kwalificatieraamwerk

Het nationale kwalificatieraamwerk doelt erop de compatibiliteit en vergelijkbaarheid van diploma's te verhogen om o.a. mobiliteit en erkenning te vergemakkelijken. Dit raamwerk geeft duidelijk weer hoe de niveaus van diploma's zich tegenover elkaar verhouden. ESU geeft aan in haar onderzoek dat in 2015 slechts 13 van de 38 landen een kwalificatieraamwerk bestaat dat ook altijd gebruikt wordt. ESU zelf geeft aan dat de redenen hiervoor variëren maar politieke onwil is volgens hen wel een belangrijke.

Het Vlaams kwalificatiekader bestaat uit acht niveaus die alle onderwijsniveaus vatten van de eindtermen van het lager onderwijs tot het behalen van een doctoraat. De kwalificatiestructuur maakt een onderscheid tussen onderwijskwalificaties en beroepskwalificaties. Die eerste zijn het geheel aan competenties noodzakelijk om maatschappelijk mee te draaien; waarmee je verdere studies kan aanvatten of beroepsactiviteiten mee kan uitoefenen. Deze onderwijskwalificaties bestaan, afhankelijk van het onderwijsniveau uit één of meerdere beroepskwalificaties, eindtermen en specifieke eindtermen. De beroepskwalificaties vatten de competenties waarmee iemand een beroep kan uitoefenen, deze behaal je door een beroep uit te oefenen of onderwijs te genieten¹⁵. Zowel de onderwijs- als beroepskwalificaties bestaan dus van niveau 1 tot 8.

VVS wil de strategische doelstelling steunen dat alle landen die deelnemen aan het Bolognaproces een kwalitatief kwalificatiekader moeten ontwikkelen en dit ook systematisch moeten gebruiken. Ondertussen wordt overal al vele jaren gewerkt aan zo'n nationale kwalificatiekader en moet dit overal voldoende sterk zijn om alle kwalificaties in op te nemen en leeruitkomsten dus ook op een vergelijkbare manier in te schalen. In Vlaanderen kunnen we vragen om meer bekendheid voor de Vlaamse kwalificatiestructuur en de mogelijkheden om erkenning te bekomen van de verschillende onderwijs- en beroepskwalificaties.

3.2.2. Leeruitkomsten

Om een opleidingsonderdeel in te kunnen passen in een opleiding binnen het nationale kwalificatieraamwerk is het nodig om deze onderdelen op basis van de leeruitkomsten (of leerresultaten) en studiebelasting in te schalen. Hiervoor wordt internationaal het ECTS-systeem gebruikt zodat leeruitkomsten behaald in een ander land of andere instelling ook erkend worden in de eigen instelling. De leeruitkomsten van een opleidingsonderdeel zijn bedoeld om de leeractiviteiten van studenten duidelijk weer te geven en moeten duidelijk maken wat een student na het volgen van het onderdeel weet, begrijpt en kan doen. Bij deze leeruitkomsten is het belangrijk dat de visie van studenten meegenomen wordt bij het opstellen en voortdurend updaten ervan. Daarnaast moeten ze ook voldoende concreet beschreven worden. Door het niveau van de leeruitkomsten af te toetsen aan het nationaal kwalificatieraamwerk, kan een opleiding hoger onderwijs in Vlaanderen vervolgens een plaats krijgen op niveau 5,6,7 of 8. Om de kwaliteit van deze opleidingen vervolgens op te volgen, zijn onze kwaliteitszorgsystemen ook opgesteld op basis van dit kwalificatiekader en de Europese kwaliteitskaders zoals de European Standards & Guidelines for Quality Assurance in Higher Education.

¹⁵ <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/diplomas-en-getuigschriften/de-vlaamse-kwalificatiestructuur-vks>

Wat het toepassen van het ECTS-systeem betreft, reikt de Europese Commissie ook een kwaliteitslabel uit aan de landen die het ECTS-systeem op zeer kwalitatieve wijze toepassen. Bij de beoordeling daarvan wordt er gelet op het Engelstalige informatiepakket dat te vinden is op de website van de instelling en de beschikbare documenten voor zowel inkomende als uitgaande studenten. Binnen België vergaarden de Universiteit van Gent, de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit van Luik in 2013 dit label (laatste toewijzingsronde)¹⁶.

Binnen Vlaanderen wil VVS graag vragen dat elke instelling het ECTS-systeem op kwalitatieve wijze inzet voor elk opleidingsonderdeel. Op deze manier kan de transparantie en vergelijkbaarheid verhoogd worden voor zowel internationale studenten als studiekeizers.

4. Conclusie

Sinds 1998 werd een deel van de afspraken van het Bolognaproces met succes omgezet in realiteit. Zo werden de internationale afspraken omgezet in Vlaamse regelgeving wat betreft de bachelor-masterstructuur en werden grote stappen gezet naar de flexibilisering van ons hoger onderwijs. VVS verwacht wel nog steeds bijkomende inspanningen binnen het gebied EVC/EVK wat de aansluiting met het hoger onderwijs betreft. Daarnaast waarschuwen we voor een beweging vanwege de onderfinanciering van het hoger onderwijs die de flexibilisering en langer studerende studenten met de vinger wijst. We wijzen erop de kortste time to graduation van de OESO te bereiken en willen dus een tegengewicht bieden tegen de culpabilisering van de student¹⁷. We vragen wel een herinverstering in ons hoger onderwijs, die noodzakelijk is om kwaliteit te blijven aanbieden.

Daarnaast bespraken we in dit standpunt enkele inhoudelijke aspecten van het Bolognaproces zoals de sociale dimensie, mobiliteit en huisvesting, gingen we dieper in op de discriminatie en broodnodige datacollectie van ondervertegenwoordigde groepen, en kwamen ook de ondersteunende diensten verder aan bod. Vervolgens bespraken we enkele suggesties voor het erkennen van niet-formele educatie en informeel leren en willen we ook voorstellen doen om internationale mobiliteit, voornamelijk het financiële luik ervan, op meer efficiënte en effectieve manier te organiseren. Tot slot kwam de toekomst van het verdere Bolognaproces aan bod, waarbij we zowel de structurele hervormingen gevraagd

¹⁶http://eacea.ec.europa.eu/LLP/support_measures_and_network/documents/2013/ects_ds/guidelines_2013_label_applications.pdf

¹⁷ [https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EDIF_23%20eng%20\(2014\)EN.pdf](https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EDIF_23%20eng%20(2014)EN.pdf)

door het Bolognaproces besproken als de nood aan een heropleving van het proces en de engagementen van alle Europese landen die dit proces mee aan zijn gegaan.